

СИЛАБУС
освітньої компоненти
«Соціальна робота з сім'єю»
2025-2026 навчальний рік

Освітня програма: «Соціально-психологічна підтримка життєстійкості».

Спеціальність: П10 Соціальна робота та консультування.

Галузь знань: І Охорона здоров'я та соціальне забезпечення.

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський).

Викладач	Тургенева Анастасія Олександрівна, к. пед. н., доцент кафедри соціальної роботи та інклюзивної освіти Борисенко Наталія Олександрівна, асистент кафедри соціальної роботи та інклюзивної освіти
Посилання на сайт	https://bdpu.org.ua/faculties/fdsso/structure-fdsso/kaf-social-pedagogy/composition-kaf-social-pedagogy/turgeneva/ https://bdpu.org.ua/teachers/borysenko-nataliya-oleksandrivna/
Контактний телефон	
Е-mail викладача	turgeneva.an@gmail.com Borisenkon148@ukr.net
Графік консультацій	П'ятниця: 13.00-15.00

Обсяг курсу на поточний навчальний рік

Форма навчання	Кількість кредитів/годин	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота	Звітність
заочна	5/150	8	8	134	екзамен

Семестр: III семестр.

Мова навчання: українська.

Ключові слова: сім'я, соціальна робота, оцінювання потреб, соціальні послуги, діти, центри соціальних служб, соціальний працівник, фахівець із соціальної роботи.

Мета курсу: ознайомлення здобувачів вищої освіти з теоретичними та практичними аспектами соціальної роботи з сім'ями, формування навичок аналізу та планування інтервенцій, спрямованих на підтримку та розвиток функціонування сімей.

Предмет курсу: соціальна робота з різними типами сімей.

Компетентності та програмні результати навчання:

Програмні компетентності:

ЗК-11 Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК-15 Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

СК-11 Здатність до надання допомоги та підтримки клієнтам із врахуванням їх індивідуальних потреб, вікових відмінностей, тендерних, етнічних та інших особливостей, в тому числі на етапі раннього втручання.

СК-19 Здатність оцінювати результати та якість професійної діяльності у сфері соціальної роботи.

Результати навчання:

ПР-5 Теоретично аргументувати шляхи подолання проблем та складних життєвих обставин, обирати ефективні методи їх вирішення, передбачати наслідки.

ПР-8 Критично аналізувати й оцінювати чинну соціальну політику країни, соціально-політичні процеси на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях.

ПР-12 Визначати зміст співпраці з організаціями-партнерами з соціальної роботи для виконання завдань професійної діяльності, в тому числі на етапі раннього втручання.

ПР-21 Демонструвати толерантну поведінку, виявляти повагу до культурних, релігійних, етнічних відмінностей, розрізняти вплив стереотипів та упереджень.

Зміст курсу:

Тема 1. Сім'я як соціальний інститут суспільства.

Важливість сім'ї в житті людини. Визначення понять «шлюб» та «сім'я». Сім'я як система. Сімейні підсистеми. Історичні форми існування шлюбу та сім'ї. Сімейні кордони (межі). Сімейні правила. Життєвий цикл сім'ї. Функції сім'ї. Поняття «роль», «рольові взаємодії в сім'ї». Класифікація та сутність сімейних ролей. Типи сімейних стосунків та позиції спілкування. Причини та ознаки назрівання рольових конфліктів. Варіанти розв'язання рольових конфліктів. Особливості соціалізації дитини в сім'ї. Взаємозв'язок стилів виховання і особливостей становлення особистості дитини. Класифікація типів сім'ї. Сучасні зміни в державі та їх вплив на функціонування родин. Загальні проблеми сучасних сімей.

Тема 2. Міжнародні та вітчизняні орієнтири соціальної роботи з сім'ями.

Міжнародні стандарти соціальної роботи із вразливими сім'ями з дітьми. Нормативно-правові засади забезпечення прав дітей та підтримки сімей з дітьми. Структури та організації, які займаються соціальною роботою з сім'єю. Сімейно-орієнтований підхід. Цінності сімейно-орієнтованого підходу. Забезпечення найкращих інтересів дитини. Потреби дитини. Права дитини та права батьків. Батьківська компетентність. Основні характеристики здорової сім'ї. Ознаки сімей, дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Тема 3. Технологія ведення випадку й оцінка потреб дитини та її сім'ї.

Характеристика технології ведення випадку: поняття, мета, механізми, принципи. Алгоритм технології ведення випадку. Ролі фахівців у веденні випадку. Повідомлення як дієвий інструмент раннього виявлення вразливих сімей. Структура та зміст особової справи отримувача соціальних послуг. Визначення складності випадку (простий, середньої складності, складний, екстрений). Критерії та ознаки для визначення складності випадку. Модель оцінки потреб дитини та її сім'ї. Діагностичний інструментарій фахівця соціальної роботи. Екстрений випадок: оцінка безпеки дитини. Розробка плану соціального супроводу сім'ї. Результати роботи з випадком. Закриття випадку. Типові помилки соціального працівника під час роботи з сім'єю.

Тема 4. Професійна компетентність соціальних працівників щодо підтримки сімей з дітьми.

Професійна компетентність фахівця. Завдання і обов'язки соціальних працівників/фахівця із соціальної роботи. Професійні функції (діагностична, прогностична, організаційна, комунікативна, посередницька, попереджувально-профілактична, охоронно-захисна, функція допомоги і підтримки, медико-гігієнічна, аналітико-оцінювальна). Особистісні переконання фахівців. Етичні принципи та норми діяльності. Особистісні якості та система цінностей. Основні правила безпеки фахівця. Шляхи підвищення професійної компетентності. Профілактика синдрому професійного вигорання.

Тема 5. Соціальний супровід прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу.

Соціально-економічні причини сирітства. Історичні етапи становлення опіки над дітьми-сиротами в Україні та зарубіжних країнах. Встановлення статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування. Сімейні форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Підбір кандидатів у прийомні батьки, попередня робота з кандидатами. Створення прийомної сім'ї, дитячого будинку сімейного типу. Оцінка потреб дитини та прийомної сім'ї, дитячого будинку сімейного типу. Складання плану соціального супроводу. Реалізація соціального супроводу. Періодична оцінка результатів соціального супроводу. Пріоритетність вибору сімейних форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Тема 6. Соціальна робота з людьми, які зазнали насильства в сім'ї.

Сутність феномену насильства в сім'ї. Чинники виникнення насильства у сім'ї та жорсткого поводження з дітьми. Види та наслідки насильства в сім'ї та щодо дітей. Групи індикаторів насильства щодо дітей. Шляхи виявлення індикаторів насильства. Методи діагностики насильства над дитиною:

візуальні, психологічні, медичні, соціологічні, педагогічні. Особливості застосування різних методів. Нормативно-правове забезпечення попередження насильства в сім'ї та жорстокого поводження з дітьми. Міжвідомчий підхід до профілактики насильства в сім'ї та щодо дітей, робота мультидисциплінарних команд. Зміст та форми профілактики насильства в сім'ї та жорстокого поводження з дітьми. Зміст та форми соціальної роботи з дитиною, яка постраждала від насильства, та її сім'єю.

Тема 7. Особливості соціальної роботи з сім'ями, що пережили втрату.

Стрессова ситуація в сім'ї. Види втрат за Р. Паже. Причини втрат. Особливості соціальної роботи з дорослими членами сім'ї щодо подолання втрати. Особливості соціальної роботи з дітьми, що пережили втрату. Ознаки та симптоми посттравматичного стресового розладу у дітей. Форми та методи роботи з сім'єю, яка стала неблагополучною внаслідок втрати. Основні ризики щодо роботи з сім'ями, які пережили втрату.

Тема 8. Соціальна підтримка дітей, які перебувають у конфлікті із законом, та їх сімей.

Поняття та сутність конфлікту із законом. Основні фактори ризику потрапляння дитини у конфлікт із законом. Особливості проведення оцінки потреб дітей, які перебувають у конфлікті із законом, та їх сімей. Особливості планування роботи з дітьми, які перебувають у конфлікті із законом, та їх сім'ями. Форми соціальної роботи з дітьми, які перебувають у конфлікті із законом, та їх сім'ями.

Тема 9. Соціальна профілактика сімейного неблагополуччя.

Профілактична робота: види, форми та методи. Загальні профілактичні заходи. Заходи спеціального призначення. Основні завдання профілактичного втручання. Побудова профілактичної діяльності з орієнтацією на причини проблеми. Сутність категорії «відмова від дитини». Типові проблеми, труднощі жінок та сімей, які мають ризик відмови від дитини. Соціальні виплати, передбачені для жінок у зв'язку з вагітністю, пологами та народженням дитини. Особливості виявлення жінок, які мають намір відмовитися від дитини. Форми і методи соціальної роботи з жінками та сім'ями, які мають ризик відмови від дитини.

Тема 10. Використання ресурсів громади у соціальній роботі із вразливими сім'ями.

Підходи до розуміння громади. Ознаки громади. Створення громади, дружньої до дитини. Роль закладів освіти в розвитку громади. Зміст поняття «активізація громади». Правила успішної активізації громади. Етапи активізації громади на підтримку вразливих сімей з дітьми. Напрями, форми та методи роботи для активізації громади на підтримку вразливих сімей з дітьми. Організація взаємодії з партнерами у громаді. Інструменти міжвідомчої взаємодії.

Методи навчання: словесні (пояснення, розповідь, лекція, вступна бесіда, навчальна дискусія, мозковий штурм); наочні (ілюстрування, опорний мультимедіа-конспект, навчальні фільми); практичні (вправи, гейміфікація, дослідні роботи); методи усного та письмового контролю.

Політика курсу (особливості проведення навчальних занять): навчальний курс складається з лекційних, семінарських занять, самостійної та індивідуально-дослідної роботи.

Заохочується висловлювання власної точки зору, творчий підхід до виконання передбачених програмою курсу завдань. Обов'язковим є дотримання принципів академічної доброчесності.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає: самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей); посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про результати власної освітньої (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі здобувача освіти є підставою для її незарахування, незалежно від масштабів плагіату чи обману. Списування під час контрольних та самостійних робіт, екзамену заборонені (зокрема, з використанням мобільних девайсів). Жодні форми порушення академічної доброчесності та неправомірного використання технологій штучного інтелекту (ШІ) не толеруються; підтримка створення освітньо-наукового середовища, побудованого на прозорості, доброчесності та високих стандартах наукової етики.

Інструменти штучного інтелекту, такі як ChatGPT, Grammarly, Claude, Gemini та інші подібні платформи, можуть бути використані здобувачами освіти для підтримки самостійної та індивідуально-дослідної роботи. Це включає написання чернеток, перевірку граматики, генерацію ідей або обробку

даних тощо. Використання має бути етичним і усвідомленим та не замінює особистий аналіз і висновки здобувача.

Суттєве використання ІІІ підлягає обов'язковому розкриттю у письмовій/проектній роботі відповідно до політик БДПУ (Політика БДПУ щодо ІІІ в дослідженнях; Рекомендації GAIDeT; Положення про використання ІІІ в освітньому процесі). Розкриття подається у вигляді декларації в тексті роботи. Недекларування вважається порушенням академічної доброчесності. Розміщення декларації здійснюється перед «Списком використаних джерел» або наприкінці роботи, якщо список джерел не передбачено.

У декларації стисло зазначаються: (1) інструмент(и), версія(ї) та дати використання; (2) делеговані завдання за таксономією GAIDeT і рівень людського нагляду; (3) підтвердження повної відповідальності автора(ів) за зміст і те, що ІІІ не є (співавтором); (4) дотримання етики та безпеки даних (не передавати персональні/чутливі дані; результати ІІІ перевіряти критично).

Як згенерувати декларацію (коротка інструкція):

1. Перейдіть до GAIDeT Declaration Generator:

UA <https://panbibliotekar.github.io/gaidet-declaration/index-uk.html>

GB <https://panbibliotekar.github.io/gaidet-declaration/>

2. Вкажіть ПІБ автора(ів).

3. Оберіть інструмент(и) ІІІ, зазначте версію(ї) та дати використання.

4. Позначте делеговані завдання зі списку таксономії GAIDeT та, за потреби, додайте короткий коментар.

5. Натисніть «Згенерувати» і вставте сформований текст у розділ «Декларація використання генеративного ІІІ (GAIDeT)» вашої роботи (або на останній слайд презентації під час захисту).

Приклад тексту декларації. *Автори декларують використання генеративного ІІІ в процесі дослідження та написання. Згідно з таксономією GAIDeT (2025), такі завдання були делеговані інструментам GAI під повним людським наглядом: [перелік того, що делегувалось ІІІ]. Використаний інструмент GAI: [назва програми ІІІ, яка використовувалась]. Відповідальність за остаточний варіант рукопису повністю лежить на авторах. Інструменти GAI не вказані як автори та не несуть відповідальності за кінцеві результати. Декларацію подав(ла): [прізвище та ім'я].*

В умовах дистанційного навчання лекційні, семінарські заняття проводитимуться в онлайн-режимі у визначений розкладом час. Самостійні та індивідуально-дослідні роботи надсилаються на оцінювання через систему Moodle у визначений політикою курсу термін. Консультації здобувачів проводитимуться згідно визначеного вище графіку.

За умови оповіщення про повітряну тривогу, здобувач має право вийти з пари за попередженням викладача. Пропущену пару необхідно опрацювати асинхронно.

Визнання результатів навчання, отриманих здобувачами вищої освіти у неформальній та/або інформальній освіті, здійснюється на добровільній основі та передбачає підтвердження того, що здобувач досяг результатів навчання, передбачених ОПП, за якою він навчається. Визнанню можуть підлягати такі результати навчання, отримані в неформальній освіті, які за тематикою, обсягом вивчення та змістом відповідають як освітньому компоненту в цілому, так і його окремому розділу, темі (темам), індивідуальному завданню, контрольній роботі тощо, які передбачені програмою (силабусом) освітнього компонента.

Технічне й програмне забезпечення/обладнання, наочність: технічне (ноутбук, мультимедійне обладнання); програмне (Microsoft Office (Power Point, Word), Zoom, Moodle, репозитарій); наочність (мультимедійні презентації, навчальні фільми).

Система оцінювання та вимоги:

Система нарахування рейтингових балів для здобувачів вищої освіти (поточний контроль)

Теми навчального курсу	Види робіт			Підсумкові бали (max 25 балів)
	Семінарське заняття	Самостійна робота	Індивідуальні завдання	
Тема 1	-	10	15	25

Тема 2	Виступ – 5 Участь в обговоренні (доповнення) – 2	10	10	25
Тема 3	Виступ – 5 Участь в обговоренні (доповнення) – 2	10	10	25
Тема 4	Виступ – 5 Участь в обговоренні (доповнення) – 2	10	10	25
Тема 5	Виступ – 5 Участь в обговоренні (доповнення) – 2	10	10	25
Тема 6	-	10	15	25
Тема 7	-	10	15	25
Тема 8	-	10	15	25
Тема 9	-	10	15	25
Тема 10	-	10	15	25

Поточний контроль здійснюється за результатами усіх виконаних завдань, передбачених планами семінарських, самостійних, індивідуальних робіт тощо.

Нарахування рейтингових балів здійснюється відповідно до критеріїв оцінювання (не пізніше ніж за тиждень після проведення семінарського заняття), систематизованих для кожного з видів робіт та представлено на електронній навчальній платформі Moodle БДПУ.

Підсумковий контроль

Підсумковий контроль здійснюється в усній формі (відповіді на перелік запропонованих питань).

Загальна кількість балів за вивчений курс обчислюється таким чином: підраховується кількість балів, набраних під час поточного контролю за всіма заліковими кредитами, та ділиться на загальну кількість кредитів (визначається середній арифметичний бал). Потім до отриманого показника додаються бали, набрані під час екзамену.

Підсумкова кількість балів визначається за формулою:

$$m = \frac{3K_1 + 3K_2 + 3K_3 + 3K_4}{n} + 50 = 100$$

де m – кількість набраних балів за вивчений курс;
 n – кількість залікових кредитів;
 50 балів – екзамен.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Поточне оцінювання										Середнє арифметичне за поточну роботу	Екзамен	Сума		
Тема 1		Тема 2		Тема 3		Тема 4		Тема 5						
1.1	1.2	2.1	2.2	3.1	3.2	4.1	4.2	5.1	5.2				50	100
25		25		25		25		25						
Тема 6		Тема 7		Тема 8		Тема 9		Тема 10						
6.1	6.2	7.1	7.2	8.1	8.2	9.1	9.2	10.1	10.2					
25		25		25		25		25						

Шкала оцінювання

Оцінка за університетською шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС
90-100	A
78-89	B
65-77	C
58-64	D
50-57	E
35-49	FX (з можливістю повторного складання)
1-34	F (з обов'язковим повторним вивченням ОК)

Список рекомендованих джерел:

1. Запобігання та протидія домашньому насильству : інформаційні матеріали для фахівців, які працюють з дітьми та молоддю в громадах. К.: Держ. ін-т сімейної та молодіжної політики, 2018. 32 с.
2. Наказ Міністерства соціальної політики України № 1005 «Про затвердження форм обліку соціальної роботи з сім'ями/особами, які перебувають у складних життєвих обставинах» : станом на 13 липня 2018 р. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0943-18#n23>
3. Пеша І. В., Сопівник І. В., Галайдюк В. В., Кошук О. Б. Соціальна робота з сім'ями, дітьми та молоддю: навчальний посібник. Київ : Компрінт, 2023. 449 с.
4. Практики надання соціальних послуг сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах : науково-методичний збірник / за ред. Комарової Н. М. Держ. ін.-т. сімейної та молодіжної політики, Київський міській центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. К., 2016. 112 с.
5. Психологія сімейних взаємин : навч. посіб. / [М. С. Корольчук, П. П. Криворучко, В. І. Осьодло та ін.] ; за заг.ред. М. С. Корольчука. НікаЦентр, 2017. 296 с.
6. Психологія сім'ї: техніки підтримки родини: метод. посіб. / За редакцією: Інни Литвинової та Тетяни Курганської. К.: ТОВ «7БЦ», 2023. 264 с.
7. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с.
8. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми: посіб. у 2-х ч.; Ч. 1. Сучасні орієнтири та ключові технології / З. П. Кияниця, Ж. В. Петрочко. К. : ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. 256 с.
9. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми: посіб. у 2-х ч.; Ч. 2 (Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми) / А. В. Аносова, О. В. Безпалько, Т. П. Цюман та ін. / За заг. ред.: Т. В. Журавель, З. П. Кияниці. К. : ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. 352 с.
10. Спільно до нових послуг. Керівництво із впровадження соціальних послуг для сімей з дітьми в громадах. Частина 2. Ведення випадку та міжвідомча взаємодія. Посібник / Дащаківська О. Ю., Стельмах С. С., Максименко К.М. Київ, 2021. 72 с.
11. Технології соціально-педагогічної роботи з сім'ями : навчально-методичний посібник / А. Й. Капська, І. В. Пеша, О. Ю. Міхеєва, М. Г. Соляник. К. : Видавничий Дім «Слово», 2015. 328 с.

Інформаційні ресурси

1. Бібліотека БДПУ <https://library.bdpu.org.ua/>
2. Сайт БДПУ <https://bdpu.org.ua/>
3. Електронна підтримка навчання Moodle БДПУ <https://edu.bdpu.org/login/index.php>